

К. М. Куцик

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ГУМАНІСТИКА ТА ТЕХНОЗНАВСТВО: НОВИЙ ВИМІР БУТТЯ

Розглядається актуальна проблема необхідності вироблення сучасним науковим товариством нової методологічної свідомості сучасної науки, яка ставить антропологічні та моральні проблеми як найважливіший вимір в оцінках науково-технічного прогресу.

Ключові слова: наука, техніка, гуманістика, науково-технічний прогрес, науково-технологічні революції.

Рассматривается проблема необходимости выработки современным научным сообществом нового методологического сознания современной науки, которое формулирует антропологические и моральные проблемы как главный критерий в оценках научно-технического прогресса.

Ключевые слова: наука, техника, гуманистика, научно-технический прогресс, научно-технологические революции.

This article observes an actual problem of necessity producing of new, modern scientific methodological consciousness by modern scientific society. This consciousness considers anthropological and moral problems as the most important dimension in evaluation of scientific and technical progress.

Keywords: Science, Technology, Humanity, scientific and technical progress, scientific and technical revolutions.

Дослідження антропологічної вивіреності науково-технічного прогресу приводить до припущення нестандартного, відмінного від попередніх століть способу взаємодії техnozнавства та гуманістики. Зазвичай, досягнення НТП розглядалися та оцінювались у контексті морально-етичних оцінок, чи більш широко, як проблем розвитку суспільства взагалі.

Складність такої методології гуманітарної оцінки науково-технічного розвитку полягала в тому, що моральні імперативи, духовні пріоритети та етичні оцінки бралися зі сфери, що перебуває за межами самого НТП. Як наслідок, піддавалась сумніву самодостатність наукового освоєння світу. Тобто виходило, що наука не може бути повністю суверенною і їй потрібно доповнювати ідеологічними, культурними чи іншими гуманітарними пошуками та результатами. Не торкаючись детальної розробки аспектів цієї проблеми, варто зауважити, що наука, як і науково-технічний прогрес, котрий стимулюється нею, мають у своїй основі базисне начало, яким виступає теорія.

Якщо не виходити за межі концепції базисної основи будь-якої науки та наукових основ техніки, виходить, що в дослідженнях на-

уково-технічного типу всі результати потрібно доповнювати чи математикою, чи логікою, чи філософською методологією, чи етикою та культурологічним аналізом.

А при такому підході знімається сама проблема наукової вивіреності НТП, тому що його результати підпадають під деякий загальний сумнів. Тому ефективнішим може бути інший підхід до взаємодії гуманістики та техніки, який передбачає не їхнє зовнішнє співставлення, а пошук внутрішніх стимулів та механізмів поєднання соціально-технічного та гуманітарного прогресу.

Ми вважаємо, що замість таких зовнішніх співставлень потрібно розкривати антропологічні чи вітальні основи всякого прогресу, оскільки антропологічна чи вітальна позиція сама собою передбачає вивіреність результатів суто техногенної чи сциєнтичної діяльності.

Такий підхід, як нам здається, підтверджується розвитком сучасної філософської думки. Насамперед, звертає увагу в цьому відношенні позиція Ф. Фукуями, який у межах своєї філософської концепції виходить на антропологічний аналіз розвитку сучасних форм взаємодії науки та техніки. Систематичний розвиток такого антропологічного аналізу виявляється в одній із останніх праць Ф. Фукуями [2].

Американський філософ виходить зі своєї концепції кінця історії, яка з його погляду підсумовує розвиток людства набуттям ліберальної демократії, тобто завершенням місії історії як становлення свободи. Ф. Фукуяма вважає, що оскільки історії настав кінець, вона надалі буде здійснюватись не в звичайному режимі, тобто як суд над людством, а через успіхи наук та розвиток техніки.

Загальноприйнятими є концепції культурного чи цивілізаційного завершення історії, в яких на перший план виходить набуття самим науковим та технічним прогресом загальноісторичних функцій.

Отже виходить, що творіння нових форм соціальності та нових форм суспільства виходить за межі прямого підсумування розвитку історичного прогресу, оскільки прогрес виявляється результуючою взаємодією та розвитку фундаментальних наук та техніки. Так наука та техніка творять нові типи соціумів, нові типи нашого історичного майбутнього. Цю тезу Ф. Фукуяма доводить посиланнями на біотехнології, які дозволяють творити нові функції та якості людини і форми їхньої присутності у світі.

Прикладом тут може бути продовження середнього віку людини у багатьох сучасних високорозвинутих країнах. А це означає, що посилюються соціальні колективи з консервативною установкою на збереження здоров'я, з розповсюдженням пригнічення усякого ризику, стихійної революційності, тенденцією до збереження рівноваги, поміркованості, пріоритетом стабільності та навіть появою соціумів, позбавлених сексуальності, романтики почуттів та пафосу любові.

Успіхи біотехнології дозволяють батькам (і це вже майже не фантастика), мати дітей із замовленими якостями, бажаними для них. Особливо серйозні соціальні наслідки матиме втручання у проблеми формування статі дитини. Перекіс розподілу чоловічої статі створюватиме свої соціальні конфлікти, що стосуватимуться формування родини як клітинки суспільства.

Індустрія високих технологій надає можливість непередбачувано модифікувати фундаментальні першооснови буття природи та людини. У науковому обігу з'явилося та все ширше використовується особливе поняття «постлюдина», що позначає людину з технологічно модифікованим геномом, людину, не породжену природною історією, а перетворену у своїй універсальності усе більш витонченими медико-біологічними, геномними, інформаційно-гуманітарними технологіями.

У такому «постлюдському майбутньому постлюдини» поновому постануть питання моралі та системи цінностей, виникатимуть проблеми, що суттєво впливатимуть на світобачення та світогляд суспільства і людини.

Стає зрозумілим, що справа стосується вже не лише впливів на саму історію, чи впливів історії на науковий та соціальний прогрес, а про нові типи історичного розвитку, про з'ясування того, який тип історії ми одержуємо внаслідок розгортання та здійснення науково-технічного прогресу; чи здатна така історія згортатись у людську особистість, як мріяли І. Гете та М. Бердяєв, чи вона альтернативна розвитку особистості.

Можна стверджувати, що віра мислителів доби Модерну в безмежні можливості науково-технологічного прогресу, переконаність у тому, що саме техніко-технологічний розвиток є найбільшою гуманістичною цінністю потребувала нового переосмислення та нових оцінок в умовах інтелектуально-світоглядних новацій третього тисячоліття, оскільки надто багатоплановим виявився вплив на людину та планетарний мегасоціум загалом інноваційних науково-технологічних революцій – біомолекулярної, геномної, комп'ютерно-мережової, нанотехнологічної, інформаційно-гуманітарної.

Наукові революції змінюють парадигми науки. Науково-технологічні революції змінюють технології, якими людство прагне перетворювати на стратегічні ресурси соціуму не лише сили самої природи, але й свої творчі потенції. В. С. Лук'янець пояснює, що стратегія гуманізації сучасних науково-технологічних революцій сьогодні визначається поняттям «гуманітарна революція» як «практика використання високих та надвисоких технологій із метою удосконалення життєвого світу людини, геному Homo sapiens'у, інформаційно-гуманітарного середовища його буття, його екологічного майбутнього. Така революція занурює людину в якісно нову екзистенціально-антропологічну ситуацію, у якій перед людиною на весь зріст постає гамлетівське питання: «Бути чи не бути людству в глобальній еволюції Всесвіту?». Власне, тому гуманітарна революція і зміщується в самий центр соціально-філософського дискурсу ХХІ ст.» [1].

Отже, сучасне наукове товариство виробляє певну методологічну свідомість сучасної науки, яка ставить антропологічні та моральні проблеми як найважливіший вимір в оцінках науково-технічного прогресу. Ця методологічна свідомість є вже не просто соціальними імперативами науковій діяльності, вона є новим поглядом на розвиток науково-технічного аспекту сучасної цивілізації.

Проблема, яка, на наш погляд, тут виникає, має певний світоглядний зміст, що стосується аналізу та оцінки такого явища, як

неопрорітництво. Стає очевидним обмеженість чисто верифікаційних прийомів розгляду результатів НТП, чи самої науки.

Такі могутні технічні корпорації, як Майкрософт та Гугл не здатні визначити людські смисли того, що вони виробляють. Утворюється вакуум людських смислів та цілей, які техніка заповнити не може. Виникає потреба в єднанні техніки та філософії, а ширше – технознавства та гуманістики, адже міць техніки поширюється на фундаментальні властивості Універсуму, а гуманістика отримує можливість не умоглядно, а дієво їх визначати та змінювати.

Сучасні дослідження визначають сучасну техніку не як орудійно-прикладну, а як фундаментальну, як онтотехніку, що може створювати новий просторово-часовий континуум, нове сенсорне середовище та способи його сприйняття через віртуальні світи, через інше техносередовище. «Техніка заново зустрічається з філософією біля самих основ буття. Виникає перспектива нового синтезу філософії та техніки – технософія та софіотехніка, яка теоретично сягає первоначал та практично стверджує їх у альтернативних видах матерії, життя та розуму» [3].

Окрім загальноприйнятих моральних, істинносних та інших оцінок, людство зіштовхується з великим розмаїттям аксіологічного аналізу НТП. Це аналіз (не заперечуючи процедур верифікації, аналізу істинності та наукової доцільності), використання таких оцінок, як критерій ефективності, продуктивності, економічності, достатності, вітальності та ін. Адже зараз проблеми фінансування НТП стають мірилом доцільності та сфери застосування науки. Якщо будівництво колайдерів, ядерних прискорювачів чи польоти на далекі планети виходять за межі економічного потенціалу навіть декількох країн, то, може, такі наукові дослідження і не сприяють соціальному прогресу людства. Доводиться реально зважувати зростаючі потреби сучасного людства у ліквідації голоду, злиденності цілих країн, антагонізму країн «золотого мільярду» та країн «третього світу». Ці конфлікти загрожують стабільності людського існування.

Отже, виходить, що проблема вивіреності результатів НТП не є штучно надуманою проблемою, і виникають підстави для впровадження антропологічного виміру в оцінці всіх фундаментальних змін у розвитку сучасної науки та техніки.

Бібліографічні посилання

1. Науковий світогляд на зламі століть : Монографія. – К. : Парапан, 2006. – 281 с.
2. Фукуями Ф. Наше постчеловеческое будущее / Ф. Фукуями. – М. : АСТ МОСКВА, 2008. – 349с.
3. Эпштейн М. Техника – религия – гуманистика / М. Эпштейн // Вопр. филос. – 2009. – № 12. – С. 28–39.

Надійшла до редколегії 28.01.11